

CÂTEVA REMARCI CU PRIVIRE LA STATISTICĂ ȘI DISTRIBUȚIE TERITORIALĂ

LIANA OȚA
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” – București

SOME OBSERVATIONS REGARDING STATISTICS AND TERRITORIAL DISTRIBUTION

ABSTRACT

This paper does not intend to discuss the usefulness or the subjectivity of the statistics, but to underline the need to analyse the results of a certain statistics taking into consideration different perspectives of approach.

Two examples are given, in order to illustrate two different ways of interpreting the results of a statistics: a. a great number of archaeological structures does not necessarily mean a large territorial distribution; b. a relatively small number of structures or inventories could not be equivalent with a sporadic attestation of a phenomenon.

Cuvinte cheie: statistică, distribuție teritorială, morminte, roman, sarmatic.

Key words: statistics, territorial distribution, graves, Roman, Sarmatian.

În cazul unei analize a mormintelor, indiferent din ce perioadă, statistica joacă un rol important. Cuantificarea numerică este cea care conturează cel mai pregnant caracteristicile de rit, ritual și inventar ale unui cimitir sau grup de morminte, și deosebește ceea ce este regulă de ceea ce se întâlnește doar excepțional. Aparent obiectivă, căci se bazează pe cifre, această metodă nu este scutită de rezerve și chiar de critici. Deși M. I. Finley consideră statistica drept o „necesitate stringentă pentru viitorul apropiat”¹, în același timp atrage atenția asupra faptului că folosirea în exclusivitate a cuantificării ca metodă de analiză are și un rezultat nedorit, constând în faptul că „*zone largi ale comportamentului uman dispar astfel din raza*

---

¹ Finley 2002, p. 133.

vizuală științifică cu totul”². Mai recent, L. Boia crede chiar că orice statistică matematică este realizată *cu o anumită intenție*³.

Scopul contribuției de față nu este acela de a discuta utilitatea sau gradul de subiectivism al statisticilor, ci de a atrage atenția asupra unui aspect uneori neglijat de cei care, ca mine, folosesc cuantificarea matematică pentru a accentua caracteristicile unui fenomen. Înainte de a detalia aspectul amintit, subliniez faptul că statistica ajută la *vizualizarea* (în sensul unei mai bune percepții) trăsăturilor principale ale unui fenomen, dar *nu îl explică*⁴.

Aspectul pe care mi-am propus să-l detaliez are în vedere necesitatea abordării *din perspective diferite* a rezultatului oferit de o anumită statistică. Pentru a fi mai bine înțeleasă, dau două exemple concrete. Primul dintre acestea se referă la mormintele romane din provincia Moesia Inferior. Am încercat recent⁵ o discuție asupra necropolelor care au fost publicate, clasificate de mine în necropole ale fortificațiilor romane, ale orașelor, fie ele întemeiate de romani, fie grecești, și cimitire din mediul rural. La sfârșitul discuției asupra unui anumit tip de necropole, am încercat să conturez un tablou al tipurilor de morminte practicate în cimitirele respective, pentru care cuantificarea numerică mi-a fost indispensabilă. Cu această ocazie am remarcat însă că nu întotdeauna *cifra totală* a unui anumit tip de mormânt este o reflecție a *distribuției sale teritoriale*, ci uneori cele două perspective de abordare oferă chiar rezultate diferite, a căror comparare finală este obligatorie.

Imaginea de sinteză a tipurilor de morminte descoperite până în prezent în necropolele orașelor romane⁶ din Moesia Inferior arată pe primul loc, ca frecvență, complexe cu groapa arsă (90), urmate de mormintele de înhumare în sarcofag (49 complexe). O analiză a distribuției pe necropole a tipurilor de morminte menționate corectează însă imaginea conturată mai înainte, doar pe baza frecvenței numerice.

---

² *Ibidem*, p. 124.

³ Boia 1998, p. 21.

⁴ „...este interesant de știut că femeile din centrul Asiei luau șaua calului cu ele în mormânt într-o perioadă, iar în alta preferau cerceii și oglinzile, dar nici un tabel de corelații nu ne va revela gândirea și judecățile de valoare din spatele obiceiurilor” (Finley 2002, 124).

⁵ Oța 2013, pp. 279 – 280 (sub tipar).

⁶ *Ibidem*, pp. 285 – 291 (pentru necropole ale orașelor romane), 291 – 297 (pentru necropole ale orașelor grecești) și 297 – 317 (pentru cimitire rurale).

Tipul de mormânt cel mai *răspândit* în necropolele orașelor romane este inhumăția în sarcofag, întâlnită în șapte necropole, cu frecvență numerică echilibrată: 12 la Oescus, 10 la Noviodunum, șapte la Durostorum, șase la Nicopolis ad Istrum, tot atâtea la Marcianopolis, cinci la Tropaeum Traiani, trei la Troesmis, deocamdată absentă la Novae și Montana. Impresia de predominare a complexelor cu groapa arsă are ca explicație numărul foarte mare de complexe de acest tip descoperite la Noviodunum (83), cărora li se adaugă patru complexe la Tropaeum Traiani, două la Durostorum și unul la Marcianopolis.

În cazul necropolelor orașelor grecești, tipurile de morminte cel mai des înregistrate, până în prezent, sunt inhumăția în groapă (143 morminte) și inhumăția în cameră (124 complexe). Distribuția teritorială a celor două tipuri de morminte aduce însă câteva precizări esențiale. Situarea pe primul loc a mormintelor de inhumăție în groapă se datorează prezenței lor masive mai ales la Histria (75) și mai puțin la Tomis (55), în raport cu atestarea redusă de la Callatis (opt) sau Odessos (cinci). Dezechilibrul între frecvența numerică și răspândirea pe necropole este frapant în cazul mormintelor de inhumăție în cameră (80 la Tomis, 42 la Callatis și doar câte unul la Histria și Odessos).

În cazul necropolelor din mediul rural al provinciei Moesia Inferior, compararea rezultatelor oferite de simpla ordonare descrescătoare a frecvenței numerice cu distribuția pe situri a descoperirilor oferă cel mai bun exemplu al modului în care percepția unui fenomen poate fi, uneori radical, schimbată. În ordine numerică descrescătoare, tipurile cel mai des întâlnite de morminte din mediul rural sunt: inhumăția în groapă (100), morminte cu resturile arderii la rug depuse în urnă (70), morminte cu resturile arderii la rug depuse în groapă (63), complexe cu groapa arsă (58). Distribuția pe situri a tipurilor de morminte oferă însă alte rezultate. Tipul cel mai frecvent numeric de mormânt din mediul rural, inhumăția în groapă, se întâlnește în 13 situri. Majoritatea celor 100 de morminte de inhumăție (69) provin doar din două necropole (Kragulevo – 49 morminte; între Samovodene și Hotnica – 20 morminte), cu un dezechilibru vizibil față de restul siturilor: șase (Baia, Poșta), cinci (Enisala), patru (Butovo), trei (Neptun), două (lângă Odessos), unul (Babadag, Smârdan, Șendreni, Pčelnik, Snežina). Impresia de tip de mormânt des întâlnit în

mediul rural în ceea ce privește complexele cu resturile arderii la rug depuse în urnă se datorează concentrării a nu mai puțin de 63 de morminte (din totalul de 70) într-o singură necropolă, cea de la Enisala. În restul de șapte situri, tipul amintit de mormânt este *singular* (Hamcearca, Niculițel – *pe Olinda*, Visterna, Butovo, Drașan, General Toșevo, Madara). Deși abia pe locul *patru* ca număr total (58), complexele cu groapa arsă se situează pe *primul* loc ca distribuție teritorială – 18 situri: 16 morminte la Stejaru, 10 la Krușeto, șase la Stražica, cinci la Džuljunica, patru la Mogilec, câte două la Kokodiva, Ljublen, Sredina, Tutrakanci, câte unul la Bărăganu, Niculițel, Brestnica, Butovo, între Lomec și Dălbok dol, lângă Odessos, Smočan, Vardim, Vladislavovo.

Trecerea în revistă din rândurile de mai sus sper că a ilustrat sugestiv faptul că prezența în număr mare a unui anumit tip de mormânt într-o singură (sau într-un număr redus de necropole) nu înseamnă întotdeauna că acel tip de complex funerar este răspândit *pe întreg* teritoriul provinciei, pentru a nu mă referi decât la exemplul ales, ci reprezintă doar o opțiune *locală* de comportament funerar, ale cărei motive trebuie explicate de la caz la caz.

Cea de-a doua exemplificare a faptului că frecvența numerică nu este identică întotdeauna cu distribuția teritorială a fost aleasă din același interval de timp (secolele I – III p. Chr.), dar din cu totul alt mediu, situat nu în interiorul, ci în afara Imperiului roman – mormintele sarmatice din Câmpia Brăilei. Exemplul concret are în vedere importurile romane depuse ca inventar în complexele funerare amintite. Strict din perspectiva frecvenței numerice, concluzia care ar putea fi dedusă este aceea al unui număr mic al importurilor romane: din totalul de 73 de morminte sarmatice înregistrate până în prezent în Câmpia Brăilei, doar 19 (adică 26,02%) au conținut importuri romane ⁷. O judecată grăbită ar putea concluziona că numărul mic al importurilor romane este un indiciu al rarității relațiilor de schimb cu negustorii romani (căci aceasta pare a fi, judecând prin prisma tipologiei importurilor romane, singura cale de pătrundere a importurilor romane în interiorul comunităților sarmatice din Câmpia Brăilei ⁸). Dacă însă frecvența numerică este completată

---

⁷ Oța, Sîrbu 2009, p. 169.

⁸ *Ibidem*, pp. 176 – 177.

printr-o cartare a *punctelor* în care au fost descoperite importurile romane din zona amintită, cu alte cuvinte distribuția lor teritorială, perspectiva de înțelegere a fenomenului se schimbă. Dintr-un total de 19 puncte cu descoperiri sarmatice înregistrat pe teritoriul actualului județ Brăila, în 10 (ceea ce înseamnă 52,67%) s-au descoperit piese provenite din Imperiul roman. Pe ansamblu, numărul produselor romane este într-adevăr mic, dar răspândirea lor este destul de omogenă în mediul analizat, ceea ce poate însemna nu atât schimburi comerciale sporadice, cât mai degrabă preferința acordată anumitor mărfuri, în principal ceramică și piese de podoabă, cu un cost scăzut, probabil procurate în număr mic, dar intrate totuși în uzul relativ curent. Ca argumente în favoarea acestei ipoteze a uzului relativ curent al anumitor mărfuri romane pot fi invocate: prezența lor în peste jumătate din punctele în care s-au descoperit complexe funerare sarmatice în Câmpia Brăilei; uniformitatea tipologică a mărfurilor romane (cel mai frecvent piese de podoabă și ceramică); faptul că mormintele care au conținut piese de proveniență romană se eșalonează cronologic pe tot parcursul prezenței sarmatice în Câmpia Brăilei.

Cele două exemple detaliate anterior arată două moduri diferite de interpretare a rezultatelor unei statistici: a) o frecvență numerică mare nu se traduce întotdeauna printr-o răspândire teritorială la fel de largă; b) o frecvență numerică relativ redusă nu înseamnă întotdeauna o atestare sporadică a unui fenomen. Concluzia este însă una singură, cel puțin din punctul meu de vedere – necesitatea ca o statistică să fie întotdeauna interpretată din mai multe perspective.

Abrevieri bibliografice:

Boia, L. 1998. – *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, Ed. Humanitas, București, 1998.

Finley, M. I. 2002. – *Arheologia și istoria*, p. 115 – 136. În: M. I. Finley, *Uzul și abuzul de istorie. De la miturile grecilor la Lévi-Strauss, trecutul viu și prezentul iluminat*, Ed. Arc (trad. Vivia Săndulescu), București, 2002.

Oța, L. 2013. – *Lumea funerară în Moesia Inferior (secolele I – III p. Chr.)*, Ed. Istros, Brăila (sub tipar).

Oța, L., Sîrbu, V. 2009. – *Sarmații din județul Brăila*, Ed. Istros, Brăila.